

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 50
Sayfa/Page: 191-222
ISSN: 1302-6879

Evrilen Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Değişen Güvenlik Algılamaları *Changing Security Perceptions of the European Union Towards Turkey in the Evolving International System*

• Hakan KARAASLAN*

*Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Van/Türkiye, Asst. Prof., Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Relations, Van/Turkey hakankaraaslan@yyu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2257-0202

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi / Date Received:

16/09/2020

Kabul Tarihi / Date Accepted:

02/12/2020

Yayın Tarihi / Date Published:

31/12/2020

Atf: Karaaslan, H. (2020). Evrilen Uluslararası Sistemde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Değişen Güvenlik Algılamaları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 191-222

Citation: Karaaslan, H. (2020). Changing Security Perceptions of the European Union Towards Turkey in the Evolving International System. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 50, 191-222

Öz

Türkiye ve Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler çok boyutlu, karmaşık ve dinamik bir nitelik arz etmektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak katılımının, her iki taraf için de kurumsal, siyasi, ekonomik ve kimlik temelli çok önemli etkileri olacaktır. Bu alanlardan bir tanesi de güvenlik kaynaklı meselelerdir. Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri etkileyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu faktörler aynı zamanda AB'nin Türkiye'ye yönelik bir güvenlik algısı geliştirmesinin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Makale, Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutunu şekillendiren çeşitli faktörler arasından uluslararası ilişkilerde sistemik değişikliklere yol açan üç önemli gelişmeye odaklanmaktadır. Bu üç önemli gelişme ya da kırılma anı; Soğuk Savaş'ın başlaması, Soğuk Savaş'ın bitimi ve 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırılarıdır. Bu üç önemli kırılma anını takip eden dönemlerin kendine has koşulları ve dinamikleri, Türkiye ve AB arasındaki güvenlik odaklı ilişkilerin şekillenmesinde bir çerçeve oluşturmuşlardır. Soğuk Savaş döneminde ve 11 Eylül sonrası dönemde AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısı pozitif yönde seyretmişken, 1990'lı yıllarda Türkiye ve AB'nin farklı güvenlik kavramsallaştırmalarına, tehdit algılamalarına ve güvenlik yaklaşımlarına sahip olmaları, AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısını negatif yönde etkilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Türkiye, güvenlik algısı, Soğuk Savaş, 11 Eylül

Abstract

Turkey-European Union (EU) relations pose a multi-dimensional, complicated, and dynamic nature. Turkey's accession to the EU as a full member will bring about several institutional, political, economic, and identity-based impacts for both sides. One of these areas is security-related issues. There are lots of factors affecting the security-based relations between Turkey and the EU. These factors have also enabled the EU to build up a security perception towards Turkey. The article mainly focuses on the three important developments leading to the systemic changes in international relations among several factors, which have shaped the security dimension of Turkey-EU relations. The three important turning points are 'the beginning of the Cold War', 'the end of the Cold War' and 'terrorist attacks against the USA on 11 September 2001'. The specific conditions and dynamics of the periods following the three important turning points in international relations have created a general framework for the security-based relations between Turkey and the EU. While the EU's security perception towards Turkey had been shaped in a positive way during both the Cold War period and post-9/11 era, the EU had a negative security perception towards Turkey in the 1990s due to different security conceptualizations, threat perceptions, and security approaches of both sides.

Keywords: European Union, Turkey, security perception, Cold War, September 11

Giriş

20. yüzyıl iki büyük dünya savaşına tanıklık etmiş ve bu kitlesel savaşlar sonucunda devletler ve toplumlar siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda büyük yıkımlar yaşamıştır. Özellikle Avrupa ülkeleri, bu iki büyük savaşın filizlendiği coğrafyada yer almaları nedeniyle, bu trajedilerden çok daha büyük oranda etkilenmiş ve hatta bir dönemin çok önemli Avrupalı güçleri Fransa ve İngiltere özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle birlikte, uluslararası politikadaki başat güç olma niteliklerini bir daha kazanamamak üzere yitirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği (SSCB) liderliğindeki Batı ve Doğu blokları arasında cereyan eden Soğuk Savaş (*Cold War*) iki kutuplu yapısıyla uluslararası ilişkiler alanına hâkim olmuş ve diğer devletler de uluslararası alana dönük siyasetlerini buldukları blok içerisinde şekillendirmişlerdir. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve iki Almanya'nın birleşmesi, akabinde Sovyetler Birliği'nin resmen dağılmasıyla birlikte Soğuk Savaş dönemi sona ermiş ve 'yeni bir dünya düzeni' ya da 'dünya düzensizliği' şekillenmeye başlamıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, bağımsızlıklarını elde eden eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin ve Doğu Avrupa'da yer alan eski Varşova Paktı üyesi devletlerin, siyasi, ekonomik ve toplumsal

alanlarda dönüşüm süreçlerine girmeleri suretiyle Avrupa-Atlantik ittifak sisteminin içerdiği siyasi, ekonomik ve güvenlik temelli kurumlara eklenmeye çalıştıkları bir süreç başlamıştır. 1951’de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu kuran Paris Antlaşması ile resmi olarak başlayan Avrupa bütünleşme süreci çerçevesinde, Soğuk Savaş’ın bitiminin ardından ekonomik anlamda bir birlik oluşturma yolunda çok önemli adımlar atılmıştır. 2000’li yılların başından itibaren de ortak bir dış, güvenlik ve savunma politikası geliştirmek suretiyle siyasi bir birlik olma hedefiyle yola devam edilmiştir.

Avrupa ülkeleri Soğuk Savaş döneminde, ABD’nin öncülüğündeki NATO İttifakı’nın koruyucu şemsiyesi altına girmişler ve daha çok ekonomik işbirliğine ağırlık vermişlerdir. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle Avrupa ülkelerini güvenlik açısından tehdit eden unsurlar çeşitlenmiş ve nitelikleri değişmiştir. Avrupa Birliği (AB) de yeni güvenlik tehditleri karşısında bir yandan güvenliğini ve savunmasını sağlamak diğer yandan da dış politikada tek sesle konuşabilmek amacıyla ortak bir dış, güvenlik ve savunma politikası geliştirme ve uygulama amacına odaklanmıştır. Avrupa’nın bu alandaki çabaları, bağımsız ve sorumluluk üstelenebilecek bir savunma ve güvenlik kimliği oluşturma amacına matuftur. Bu ortak dış ve güvenlik politikasının hayata geçirilmesi, AB’nin siyasi bir birlik olma yolunda kat etmesi gereken çok önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Ne var ki, AB’nin bu girişiminde şu ana kadar başarılı olabildiğini söylemek çok güçtür. Müftüler-Baç’ın (2006b: 16) ifadesiyle, Avrupa’nın ortak bir dış ve güvenlik politikası geliştirememesinin en önemli nedeni, AB üyeleri arasındaki görüş ayrılıkları, çıkar farklılıkları ve irade eksikliğidir. AB ülkeleri, kendi ulusal çıkarlarının ötesine geçerek Birliğin çıkarlarını ve uzun vadeli stratejilerini gerçekleştirme konusunda siyasi bir irade sergileyememişlerdir. Ortak bir dış ve güvenlik politikasının yokluğu, AB’nin tam anlamıyla küresel bir aktör olamamasının temel nedenlerinden birisidir.

Avrupa bütünleşmesi sürecinin en önemli aktörlerinden birisi de Türkiye olmuştur. Türkiye’nin Avrupa bütünleşmesine katılma isteği ve siyaseti 1959’a kadar geri gitmektedir. Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasındaki ortaklık ilişkilerini düzenlemek üzere 1963’de imzalanan Ankara Antlaşması’ndan bu yana Türkiye, AB’ye tam üye olma siyasetini sürdürmektedir. Çok karmaşık ve inişli-çıkışlı süreçlerden geçen Türkiye-AB ilişkileri, 1999 AB Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’ye tam üyeliğe aday ülke statüsünün verilmesi ile yeni bir aşamaya geçmiştir. Avrupa Komisyonu’nun 2004’deki

tavsiye kararı üzerine de Türkiye ile AB arasındaki tam üyelik müzakereleri Ekim 2005'de başlamıştır.

Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler çok boyutlu, karmaşık ve dinamik bir nitelik arz etmektedir. AB'nin Türkiye'yi de içerecek şekilde genişlemesinin her iki taraf için de kurumsal, siyasi, ekonomik ve kimlik temelli çok önemli yansımaları ve etkileri olacaktır. Bu alanlardan bir tanesi de stratejik ya da güvenlik kaynaklı meselelerdir (Forcieri, 2006: 9). Güvenlik, Türkiye-AB ilişkilerinde önde gelen boyutlardan biri olmuştur. Türkiye, AB ile ama daha genel olarak Batı ile geliştirmiş olduğu güvenlik temelli işbirliğine dayalı ilişkilerini, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir nevi kendi Avrupalı kimliğinin yani Batı dünyasına ait bir devlet olarak tanınması ya da tescil edilmesi olarak görme eğiliminde olmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerine genel olarak bakıldığında, AB, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik dönüşümü için bir motor vazifesi görürken, Türkiye'nin AB'ye katılımı da birçok önemli alanda AB'yi ve AB'nin geleceğini ciddi anlamda etkileme potansiyeline sahiptir (Öniş, 2004: 6). Türkiye'nin AB'nin bütünleşme sürecini nasıl etkileyebileceği meselesi hem Türkiye'de hem de Avrupa'da tartışma konusu olagelmıştır. Bu kapsamda dış politika ve güvenlik en çok tartışılan konu başlıkları olarak ortaya çıkarken yine bu alanlara ilişkin önemli sorular da gündeme gelmektedir. Örneğın; “Türkiye, AB'nin küresel düzeyde ve dış politikada tek sesle konuşabilen bir aktör olmasında üye olarak veya dışardan etkin bir katkı sunabilir mi?”; “Türkiye, AB'nin İyi Komşuluk Politikası'na ne tür katkılar verebilir”; “AB'nin Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik politikalarının belirlenmesinde ve güçlendirilmesinde Türkiye bir rol oynayabilir mi”; veya “Türkiye, AB'nin Akdeniz politikasının güçlendirilmesinde etkin bir katkı sunabilir mi?” (Öniş, 2004: 24-25).

Türkiye-AB ilişkilerine güvenlik boyutu üzerinden yaklaşıldığında, literatürde ve güncel siyasi tartışmalarda en çok gündeme gelen konuların başında, Türkiye'nin AB'ye tam üye olarak katılımı halinde, AB'nin Türkiye'nin katılımından güvenlikle ilgili olarak olumlu yönde mi, olumsuz yönde mi etkileneceği meselesi gelmektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üye olması halinde diğer birçok alanda olduğu gibi güvenlik bakımından da Birliği önemli ölçüde etkileyeceğine şüphe yoktur. Bu konuda AB kurumlarının, yöneticilerinin ve kamuoylarının iki temel karşıt görüşe sahip oldukları gözlemlenmektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, birinci görüş; Türkiye'nin AB'ye tam üye olmasının Birliğe güvenlik açısından çeşitli risk, maliyet ve meydan okumaları da beraberinde getireceği argümanı üzerine inşa edilmektedir. Türkiye'nin sınır

komşusu olduğu Orta Doğu coğrafyasındaki mevcut çatışma, kargaşa ve savaş ortamından kaynaklanacak tehditlerin geniş anlamda Avrupa kıtasına, özelde de AB üyesi ülkelere olumsuz etkilerinin olacağı görüşü, Avrupalı hükümetler ve kamuoyları tarafından sıklıkla gündeme getirilmektedir. Burada, Türkiye'nin coğrafi konumuna bağlı olarak AB'nin, Türkiye'nin yakın coğrafyasındaki istikrarsızlık ortamından tehdit algılamaları söz konusu olmaktadır. İkinci görüş ise; Türkiye'nin, uzun yıllardır NATO ittifakının etkin bir parçası olarak Avrupa-Atlantik ittifak sistemi içerisinde geliştirdiği askeri imkân ve kabiliyetlerin ve sahip olduğu jeopolitik konumun güvenlik bağlamında AB'ye kazanımlar sağlayacağı ve AB için ortak dış ve güvenlik politikası alanında yeni fırsatlar ortaya çıkaracağıdır. Bu iki karşıt görüş çerçevesinde gündeme gelen önemli sorular şu şekilde ifade edilebilir: Türkiye, tam üyeliği halinde, AB için bir güvenlik riski mi yaratacak veya var olan tehditlerin seviyesini mi artıracak; yoksa AB için güvenlik ve istikrar sağlayan-üreten bir üye devlet mi olacaktır? AB, Türkiye'yi kendi coğrafyasında güvenlik sağlayan bir aktör olarak mı yoksa güvenlik tehditlerinin kaynağı olarak mı görmektedir?

Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutu üzerinden bir değerlendirmesi yapılmak istendiğinde, Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri etkileyen çok sayıda faktör ve değişken olduğu söylenebilir. Bunlar arasında; AB'nin uluslararası güvenliğin nasıl sağlanması gerektiğine dair genel ilkeleri ve yaklaşımı; AB üyesi her ülkenin kendilerine has ulusal güvenlik kültürleri; Türkiye'nin ulusal güvenlik kültürü; AB'nin bütünleşme sürecinin kendine has dinamikleri; her AB üyesinin Türkiye'ye yönelik bakış açıları ve algıları; uluslararası sistemi etkileyen önemli kırılma anlarını simgeleyen gelişmeler; önemli bölgesel gelişmeler; Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin genişleyen ve derinleşen doğası çerçevesinde yeni güvenlik nesnelerinin ve tehdit alanlarının ortaya çıkması; ve Türkiye'nin kendine özgü güvenlik sorunları ve yakın coğrafyasında karşı karşıya kaldığı güvensizlik ve istikrarsızlık yaratan meseleler gibi birçok farklı husus sayılabilir. Bu faktörler Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutunu şekillendirmekte ve diğer yandan da AB'nin Türkiye'ye dönük bir güvenlik algısı geliştirmesinin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Yukarıda sayılan faktörler bu güvenlik algısına önemli etkilerde bulunabilmektedir.

Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik bakımından belirleyici dinamikleri, her iki tarafın güvenlik yaklaşımlarının/anlayışlarının birbirine benzeşmesi veya farklılaşmasından, bir başka ifadeyle yakınlaşması veya uzaklaşmasından ziyade, asıl olarak uluslararası

sistemde önemli değişimlere yol açan gelişmeler olmaktadır. Bu çalışma, Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutunu tarihsel süreçte uluslararası ilişkiler açısından kırılma anlarını ya da dönüm noktalarını esas alan üçlü bir dönem sınıflandırması yaparak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu önemli kırılma anları; Soğuk Savaş'ın başlaması, Soğuk Savaş'ın bitimi ve 11 Eylül 2001'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terör saldırılarıdır. Uluslararası sistem üzerinde önemli yansımaları olan bu gelişmelerin başlattıkları üç dönem de şu şekilde sıralanabilir: 'Soğuk Savaş Dönemi' (1945-1991); 'Soğuk Savaşın Bitimi ile 11 Eylül 2001'de ABD'ye Yönelik Terör Saldırıları Arası Dönem' (1991-2001); ve son olarak da '11 Eylül 2001 Sonrası Dönem'. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve Sovyetler Birliği'nin 1991'de resmi olarak dağılmasıyla son bulan Soğuk Savaş dönemi kendine has parametreleri çerçevesinde Türkiye ile Batı arasındaki kurumsal ve stratejik ilişkilerin özellikle güvenlik üzerinden inşa edildiği bir dönem olmuştur. 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması ve iki Almanya'nın birleşmesi, ardından da Varşova Paktı'nın dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi sona ermiş ve hemen ardından gelen 1990'lı yıllar Türkiye ile AB'nin farklı güvenlik anlayışlarının ve kavramsallaştırmalarının ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönem özellikle de 1990'lı yıllar, Türkiye'nin o ana kadar Batı ile güvenlik üzerinden kurduğu ilişkilerin Batı tarafından sorgulanmaya başlandığı bir döneme işaret etmektedir. Nihayet çalışmanın üçüncü ve son evresi olan 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları sonrasındaki dönemde uluslararası sistemde ciddi bir kırılma yaşanmış ve bu gelişme de Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri ve özellikle de AB'nin Türkiye'ye dönük güvenlik algısını önemli derecede etkilemiştir. Terör saldırılarına ek olarak 11 Eylül sonrası dönemin temel belirleyici dinamikleri arasında: Kasım 2002'de Türkiye'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin AB üyeliğini hedefleyen politikası ve 2000'li yıllarda Türk dış politikasında meydana gelen değişim-dönüşüm süreçleri (eksen kayması tartışmaları eşliğinde yeni bir dış politika anlayışı); 2003 tarihli ABD'nin Irak'ı işgali ile birlikte AB ile ABD arasında uluslararası terörizmle mücadelede ortaya çıkan görüş farklılıkları/anlaşmazlıklar ve bunun neticesinde transatlantik ittifakında meydana gelen çatlaklar ve bu durumun Türkiye-AB ilişkilerine güvenlik boyutu ve algısı üzerinden etkileri sayılabilir.

Makale sırasıyla uluslararası sistemde önemli kırılma anlarına veya dönüm noktalarına tekabül eden gelişmeler ışığında yapılan tarihsel dönemlendirme üzerinden, Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik

boyutunu değerlendirmeyi ve bu kapsamda çıkarımlarda bulunmayı hedeflemektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus, çalışmanın esasını oluşturan üç dönemde, AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısının yeknesak biçimde değişmez olmadığıdır. Belirli bir dönem içerisinde güvenlik üzerinden tanımlanan ilişkilerde inişli çıkışlı seyirler izlendiği görülmektedir. Ancak uluslararası politika açısından önemli dönüm noktalarını teşkil eden gelişmelerin, hemen ardından gelen dönemi kendi dinamikleri ile çok büyük oranda şekillendirdiği görülmektedir. Bu durum Türkiye-AB ilişkileri bakımından da bir istisna olmamıştır.

Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-Avrupa Topluluğu (Birliği) İlişkilerinin Güvenlik Boyutu

1923'de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana, Türk siyasal elitleri modernleşme açısından Batıyı referans noktası olarak almışlardır. Öniş'in (2004: 5) ifadesiyle, Türkiye örneğinde modernleşme, batılılaşma ile eş anlamlı olarak kabul edilmiş ve değerlendirilmiştir. Batı ile her alanda yakın ve doğrudan ilişkilerin tesis edilmesi modernleşmenin başlıca aracı olarak görülmüştür. Türkiye örneğinde, batılılaşma, sadece ekonomik, bilimsel ve teknolojik alanlarda Batının standartlarını yakalamak olarak değil, aynı zamanda laik ve demokratik bir siyasal sistem kurmak olarak da algılanmıştır.

Karaoşmanoğlu'na (2009: 36) göre Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Batı Bloku'nda yer alması ve NATO üyeliği çerçevesinde Avrupa-Atlantik güvenlik yapılanmasında konumlanması meselesi, sadece Türkiye'nin Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nden algıladığı güvenlik tehditleri ile açıklanabilecek hususlar değildir. Türkiye'nin NATO ittifak sistemine dâhil olmasının en önemli nedenlerinden birisi, Cumhuriyetin 1923'de kurulmasından bu yana batılı değerlere ve batılı politik sistemlere olan güçlü inancıydı. NATO üyeliği dışında bir seçenek, Türkiye'nin batıya dönük oryantasyonundan vazgeçmesi anlamına gelmekte idi. Bir başka ifadeyle Türkiye, "NATO üyeliği aracılığıyla Batı dünyası ile uzun erimli, yapısal, stratejik ve işlevsel bağlar kurma siyasetini" ortaya koymuş olmakta idi. Türkiye'nin Batı blokunda yer alması sadece ülkenin batı ile olan stratejik ve diplomatik düşüncelerine de indirgenemez. Türkiye, bu seçimiyle özgürlükler, ekonomi, hukuk, politika, toplumsal yaşam gibi alanlarda Batılı standartları yakalamak ve hatta bunun da ötesine geçmek hedefini kendisine koymuş bulunmaktaydı. Batı, Türkiye için en iyi seçenektir.

Öniş'e (2003a: 17) göre batılılaşma, 1923'de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'nin en temel amaçlarından biri olmuştur. Batılılaşmanın kökleri 18. ve 19. yüzyıllarda Osmanlılardaki reform hareketlerine kadar geri götürülebilirse de, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde özellikle de AB üyeliği, Türkiye'nin batılılaşmasının ve modernleşmesinin gerekli bir parçası olarak düşünülmüş ve değerlendirilmiştir. Bu siyaset, partiler üstü bir devlet politikası olarak benimsenmiştir. Bu noktada güvenlik kavramı başlı başına önemli bir rol oynamıştır. Türkiye Avrupa-Atlantik güvenlik sistemi içinde yer almasını, kendisinin Batılı, Avrupalı kimliğinin onaylanması olarak görmüş ve değerlendirmiştir.

Oğuzlu'ya (2003: 291) göre, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ve özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Türkiye'nin Batılı uluslararası örgütlere eklenme politikası, Türkiye'nin Avrupalı kimliğinin Batılılar tarafından tanınması ile eş anlamlı olarak değerlendirilmiştir. Yine aynı şekilde, Türkiye geleneksel olarak AB üyeliğini kendi Avrupalı, Batılı ve modern kimliğinin kabulü ve onaylanması bakımından bir zorunluluk olarak görme eğiliminde olmuştur (Oğuzlu, 2005-2006: 84).

Demir'in (2012: 3) ifadesiyle, Türkiye'nin Batı ailesinin bir parçası olma isteği uzun bir tarihi sürece sahiptir ve bu sürecin hem siyasi hem de güvenlik gerekçeleri vardır. Cumhuriyetin ilanından itibaren Türkiye, ulusal güvenliğinin en iyi şekilde Batı dünyasına eklenmek suretiyle sağlanabileceğini düşünmüştür ve bu yönde bir siyaset izlemiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Batı merkezli tüm siyasi, ekonomik, güvenlik ve savunma odaklı uluslararası kuruluşların içerisinde olmak, Türk dış politikasının en temel hedeflerinden biri olmuştur. Türkiye kilit bir NATO üyesi olarak Soğuk Savaş döneminde Batı bloku içinde önemli bir ülke olmuştur. Sovyet yayılcılığına karşı NATO'nun ileri karakolu görevini görmek suretiyle Batı bloku adına etkin bir rol üstlenmiştir (Öniş, 2003b: 2).

Türkiye, Soğuk Savaş boyunca Batı güvenlik topluma ait bir üye olarak görülmüştür. Türkiye'nin Avrupalı ya da Batılı kimliği Soğuk Savaş döneminde güvenlik teması üzerinden değerlendirilmiştir (Özel v.d., 2017: 7). Ulusal güvenliğini garanti altına alabilmek amacıyla 1949'da kurulan NATO'ya üye olan Türkiye ile Avrupa Toplulukları ülkeleri arasında tehdit algılamalarına dair bir odaya ortaya çıkmıştır. Sovyetler Birliği'nin ortak tehdit olarak görülmesi, Türkiye'nin Batı Bloku ve NATO içerisinde ABD ve Batılı ülkeler ile güvenlik üzerinden yakın işbirliği gerçekleştirmesine imkân sağlamıştır (Erhan ve Akçay, 2017: 247). NATO üyeliği, ortak dış

tehdidin varlığı ve Türkiye'nin Avrupa'nın stratejik güvenlik çıkarlarının gerçekleştirilmesine olan katkısı, Soğuk Savaş döneminde Avrupalıların Türkiye'yi öteki olarak algılamalarının önüne geçmiştir (Oğuzlu, 2003: 286).

Özel v.d (2017: 11) ifadeleriyle, güvenlik, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Batıya dâhil olmasını sağlayan en önemli boyut olmuştur. Açık Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin coğrafi konumu ve askeri kapasitesi, Batı tarafından çok değerli bir unsur olarak değerlendirilmekteydi. Bu bağlamda, Soğuk Savaş döneminde Türkiye, Avrupa Topluluğu ülkelerinin çoğunluğu tarafından güvenlik sağlayan-istikrar üreten bir aktör olarak algılanmıştır.

Güvenlik her zaman için Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin en belirleyici dinamiklerinden birisi olmuştur. Güvenlik unsurunun, Soğuk Savaş döneminde her iki taraf için de ayrı ayrı önemleri bulunmaktaydı. Günuğur'un (2007: 4-6) ifadesiyle, Avrupa bütünleşmesinin arkasındaki temel motivasyonlardan birisi de 'güvenlik' meselesi olmuştur. İki kutuplu uluslararası sistemde, Sovyetlerden algılanan tehdit, Batı Avrupa devletlerinin bu tehdide karşı birlikte hareket etme arayışı içerisine girmelerine neden olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Avrupa güvenlik yapılanmasının temel platformunu ABD öncülüğündeki NATO güvenlik şemsiyesi oluşturmuşsa da, Avrupa devletleri ilerde güvenlik ve savunma alanlarına da evrilebilecek bir ekonomik bütünleşme hareketini Sovyet tehdidine karşı önemli bir araç olarak değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak denilebilir ki, AB'nin 1950'lerin başında bir bütünleşme hareketi olarak ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi de Avrupa kıtasının güvenliği ile yakından ilgilidir. Samur'un (2018: 177-178) ifadesiyle, bütünleşme hareketinin uzun vadede Avrupa kıtasının güvenliğini sağlamaya hizmet edeceği düşüncesi hâkimdi. Bu bağlamda, Avrupa bütünleşmesinin başlangıç hedeflerinden birisini oluşturan güvenlik kaynaklı konular, günümüze kadar dinamik bir nitelik taşımış ve özellikle de Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren bütünleşmenin dış politika ve savunma ile birlikte en önemli bileşenlerinden birisini oluşturmuştur.

Sonuç olarak, Soğuk Savaş döneminde ortak düşman Sovyetler Birliği'nden algılanan tehdit, Türkiye'nin NATO ittifakı içinde yer alması, Türkiye'nin Avrupa Toplulukları ile kurumsal ilişkileri, Batının Türkiye'nin askeri imkân ve yeteneklerine olan ihtiyacı ve son olarak da Türkiye'nin jeo-stratejik konumu, Türkiye'nin Batı dünyası içindeki konumunu garanti altına almıştır (Oğuzlu, 2007b: 51). Bu bağlamda Türkiye, Batı ittifak sistemi içerisinde yer almasını ve NATO üyeliğini, Batılı kimliğinin bir

göstergesi ve tescili olarak değerlendirmiştir. Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Batı dünyası ile ilişkilerini temel olarak güvenlik üzerinden kurma ve şekillendirme siyaseti izlemiştir. Batı dünyası da bu süreci aynı şekilde yönetmiştir. Bu durum da Avrupa Topluluğu ülkelerinin Türkiye'ye yönelik pozitif bir güvenlik algısı oluşturmaya yol açmıştır.

Soğuk Savaşın Bitiminden 11 Eylül 2001'e Kadar Olan Dönem: 1990'lı Yıllarda Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Algısı

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Türkiye'nin geleneksel güvenlik anlayışı çerçevesindeki tehdit algılamaları ile AB'nin tehdit algılamaları arasında bir farklılık ortaya çıkmıştır. AB, küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni risk ve meydan okumalarla ve devlet dışı aktörlerden kaynaklanan unsurlardan tehdit algılamasına giderken, Türkiye yakın coğrafyasındaki bölgelerden klasik tehdit algılamalarını devam ettirmiştir. AB'nin güvenlik tehditleri ile mücadelede öncelediği araçlar, ekonomik, siyasi ve sosyal önlemler, Birleşmiş Milletler (BM) liderliğinde çok taraflı diplomasi ve uzun vadeli yardımlar gibi daha çok yumuşak güç unsurları çerçevesinde şekillenirken; Türkiye, güvenliğe dönük yaklaşımında yumuşak güç unsurlarını da kullanmaya başlamasına rağmen asıl olarak geleneksel askeri güvenlik tehditleri karşısında yine sert güç araçlarını önceleyen bir güvenlik yaklaşımı benimsemek durumunda kalmıştır. Bu bağlamda 1990'lı yıllarda karşımıza çıkan en önemli husus, Türkiye ve AB'nin farklı güvenlik kavramsallaştırmalarına gitmeleri olmuştur (Oğuzlu, 2005-2006: 85-87). Bu durum, AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısını ve Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkilerin şekillenmesini derinden etkilemiştir. Buna neden olan esas husus da, Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte yeni bir güvenlik ortamının ve uluslararası sistemde derin bir kırılmanın oluşması yani iki kutuplu dünya düzeninin son bulmasıdır.

Oğuzlu'nun (2004: 98-100) ifadesiyle, AB'nin Soğuk Savaş dönemi ile 1990'lı yıllardaki Türkiye'ye yönelik güvenlik ve demokrasi algıları birbirinden oldukça farklıdır. Soğuk Savaş döneminde ortak bir tehdidin varlığında ilişkilerin belirleyici dinamiği güvenlik olmuş ve AB, demokrasi ve insan hakları alanında Türkiye'den ciddi taleplerde bulunmamıştır. Bunun temel nedeni, "AB'nin Soğuk Savaş döneminde daha çok hükümetler arası, daha fazla devlet merkezci, daha az demokrasi ve insan hakları odaklı, daha az siyaset odaklı ve daha fazla ekonomik temelli ve stratejik güvenlik hassasiyetlerine sahip bir bütünleşme hareketi olmasıdır". Buna

karşın, Soğuk Savaş sonrası dönemde hem uluslararası politika hem de Avrupa düzeni yeniden kurgulanırken, AB'nin ulus-üstü niteliği ağırlık kazanmaya başlamış ve stratejik güvenlik kaygılarının yerini demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları gibi kavramlar almaya başlamıştır. Türkiye'nin yaklaşımında ise, Avrupa ile yürütülmeye devam edecek stratejik düzeydeki güvenlik ilişkilerinin, Türkiye'nin AB üyeliği yolundaki diğer engelleri ortadan kaldıracabileceği yani Türkiye'ye AB mevzuatına uyum konusunda gevşek hareket imkânı vereceği düşüncesi hâkimdi. Türkiye'deki asker ve dış politika elitleri, Türkiye'nin AB üyeliğinin, ülkenin Avrupa ile sahip olduğu yakın stratejik/ güvenlik ilişkileri nedeniyle gerçekleşmesi gerektiğini düşünmekteydiler. Bu bağlamda, Türkiye'nin jeo-stratejik önemi ve sahip olduğu askeri imkân ve kabiliyetleri, Türkiye'nin AB'ye katılımı için gerekli şartları sağlamakta idi (Oğuzlu, 2005-2006: 85). Daha sonraki dönemlerde ise, Türkiye'deki hem AB yanlısı hem de AB karşıtı çevreler, AB'nin Soğuk Savaş döneminde olduğundan farklı bir yapılanmaya gittiği görüşünü paylaşmaya başladılar. "AB artık daha çok ulus-üstü, daha çok kültürlü ve aday ülkelere karşı daha çok talep eden bir konuma gelmişti". Bu çerçevede, AB, üyelik için sırada bekleyen aday ülkelerin kendilerini hem iç hem de dış politika alanlarında kendisi ile uyumlu şekilde dönüştürmelerini talep etmeye başlamıştır (Oğuzlu, 2004: 104).

Oğuzlu'ya (2007b: 51) göre Soğuk Savaş döneminin sona ermesi, Türkiye'nin Batı ile güvenlik üzerinden kurduğu iyi ilişkilerin bozulmaya başlamasına neden olmuştur. Bunun ilk nedeni, Türkiye'deki dış ve güvenlik politikası elitlerinin ve askeri bürokrasinin, Türkiye'nin AB'ye girmek için yerine getirmek zorunda olduğu Kopenhag Kriterlerini, Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit olarak algılamaları olmuştur. Türkiye, içteki güvenlik tehditleri ile mücadele ederken, AB kaynaklı demokratikleşme ve liberalleşme adımlarını kendi politikalarıyla çelişkili olarak değerlendirmiştir. İlişkilerin bozulmasının ikinci önemli bir nedeni, AB'nin Türkiye'yi en kötü senaryoda Orta Doğu bir ülke olarak görmeye başlaması, en iyi senaryoda ise güvenlik riskleri ve çatışma potansiyelinden Avrupa'yı ayıran bir tampon bölge olarak değerlendirmeye başlamasıdır. Türkiye'nin AB'ye potansiyel katılımı, AB güvenliğine doğrudan bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlamıştır. Çünkü Türkiye, güvenlik risk ve meydan okumaları ile dolu Orta Doğu coğrafyasına çok yakındır. Diğer yandan Türkiye'nin olası üyeliği, AB'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde en önemli güvenlik stratejisi olarak uygulamaya konulan derinleşme sürecinin yavaşlaması anlamında da gelmekte idi. Bu bağlamda AB,

Türkiye'nin üyeliğini ortak dış ve güvenlik politikası için tehdit edici bir unsur olarak değerlendiriyordu. O zamana kadar temel olarak güvenlik üzerinden tanımlanan işbirliği ve ilişkiler Batı ile Türkiye arasındaki en önemli bağ idi ve Türkiye'nin Batılı, Avrupalı kimliğinin bir yansıması olarak görülüyordu. Dolayısıyla Soğuk Savaş'ın bitimiyle güvenliğe dayalı işbirliği ilişkisinin bozulması veya Batı tarafından sorgulanır hale gelmesi Türkiye'nin batılılaşma politikasının da temelden sarsılması anlamına gelmekte idi.

Samur'un (2018: 198-199) ifadesiyle, Soğuk Savaş süresince güvenlik ve savunma eksenli bir stratejik ortaklığın sürdürülmesi Türkiye-AB ilişkilerinde pek çok meseleyi geri plana itmiştir. Soğuk Savaş'ın bitimiyle birlikte Batı cephesinde söz konusu stratejik ortaklığa ihtiyaç kalmadığı düşünüldüğünden Türkiye'ye güvenlik penceresinden bakmak da AB açısından eski önemini yitirmiştir (Hakan Samur, s.198) AB tarafında, Soğuk Savaş sonrasında Türkiye'nin yakın komşu bölgelerinde ortaya çıkan etnik-dini nitelikli çatışmaların ve istikrarsızlıkların, Türkiye'nin AB'ye üyeliği halinde, Birlik içerisine kolaylıkla sıçrayabileceği yönünde güçlü bir algı oluşmuştur.

Özel v.d (2017: 7) ifadeleriyle, Soğuk Savaşın bitimi Türkiye'nin Batılılığının veya Avrupalılığının Batılılar tarafından siyasi ve stratejik açılardan ciddi anlamda sorgulanmasına yol açmıştır. Bu yeni dönemde uluslararası dengeler değişmiş, Türkiye'nin jeo-stratejik önemi sorgulanmış ve Avrupalı ya da Batılı olmak AB üyeliği ile değerlendirilir hale gelmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, güvenlik ortamının önemli değişimlere uğraması, Batının, Türkiye'nin kendisi ile kurduğu güvenlik temelli ilişkilerini sorgulamasına neden olmuştur. 1990 sonrası, insan hakları ve demokrasi gibi konuların daha fazla ağırlık kazandığı ve belirleyici olduğu bir döneme evrilmiştir (Oğuzlu, 2003: 286).

Öniş'in (2003b: 2) ifadesiyle, uluslararası sistemin iki kutuplu yapısının sona ermesi, Avrupa'nın, Türkiye'nin Avrupa güvenliği için oynadığı role ilişkin algılamalarında değişikliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB tarafında ortaya çıkan algı, özellikle 1990'lı yıllar boyunca Türkiye'nin Avrupa güvenliği için artı bir değer olmak yerine bir güvenlik sorunu olduğu ya da bir başka ifadeyle güvenlik üreten değil, tüketen bir ülke konumuna geldiği yönünde idi. Bu çerçevede 1990'lı yıllarda AB'nin Türkiye'ye karşı negatif bir güvenlik algısı oluşturduğu sonucuna varılabilir.

Diğer yandan, Soğuk Savaş'ın bitimiyle Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik tehditlerin arttığı görülmüştür. Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu'da meydana gelen çatışma ve kargaşa

Türkiye'nin çevrili olduğu coğrafyalarda bölgesel istikrarı son derece olumsuz etkilemiştir. Yakın coğrafyalardan algılanan tehditler, Türkiye'nin daha güvenlikçi ve askeri yöntemleri önceleyen politikalar izlemesine neden olmuş ve bu da Türkiye ile AB arasında güvenliğe yönelik geliştirilen yaklaşımların farklılaşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda özellikle 1990'lı yıllarda AB'nin, Türkiye'nin güvenlik anlayışına yönelik olumsuz bir algılama içinde olduğu söylenebilir. Bu algı çerçevesinde, birçok AB üyesi Türkiye'nin AB'ye katılımının, Birliğin güvenlik alanındaki yükünü daha da arttıracığı görüşünü benimsemişlerdir (Oğuzlu, 2007a: 85). Bölgesinde komşuları ile olan sorunlarını güvenlikçi bir yaklaşımla değerlendiren ve bu bağlamda sert gücünü gösteren, askeri faaliyetleriyle genel siyasetini belirleyen bir Türkiye, AB tarafından güvenlikçi politikalar izlediği gerekçesi ile olumsuz bir algılama içinde değerlendirilmiştir (Oğuzlu, 2007a: 86-87).

1990'lı yıllar genel olarak AB ve Türkiye için farklı güvenlik kavramsallaştırmalarının ve yaklaşımlarının ortaya çıktığı bir dönem olmasına rağmen, Aralık 1999 Helsinki Avrupa Konseyi Zirvesi'nde Türkiye'ye tam üyeliğe aday ülke statüsü verilmesi, Türkiye-AB ilişkileri bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Tam üyeliğe aday ülke statüsünün elde edilmesinden sonra, Türkiye'de AB yasalarına uyumu ve demokratikleşmeyi amaçlayan reform paketleri hızla hayata geçirilmeye başlanmıştır (Öniş, 2003a: 9). Helsinki Zirvesi'nden 2005'e kadar olan dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin çok hızlı bir gelişim sürecine girdiği görülmektedir (Öniş, 2003b: 2-3). Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye tam üyeliğe aday ülke statüsünün verilmesine neden olan etkenlerden birisi de, 1990'lı yıllarda özellikle Balkanlar'da yaşanan savaş ve çatışma ortamına Avrupalı ülkelerin zamanında ve yeterince müdahalede bulunmaması, bu durumun da özellikle AB'nin ortak bir güvenlik politikası oluşturmakta yaşadığı irade eksikliklerini ve zayıflıkları ortaya çıkarması ile ilgilidir. Balkanlar'da yaşanan dram karşısında kendi eksikliklerini gören AB, 1990'lı yılların sonlarına doğru ortak bir güvenlik ve savunma politikası oluşturma çabası içerisine girmiştir. Türkiye'nin NATO çatısı altında edindiği birikimlerle sahip olduğu askeri imkân ve kabiliyetlerin de, AB'nin oluşturmaya çalıştığı ortak güvenlik politikasına artı bir değer sağlayacağı düşüncesi, Türkiye'ye tam üyeliğe aday ülke statüsü verilmesinin önemli gerekçelerinden birisi olmuştur.

11 Eylül 2001 Sonrası Dönemde Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye Yönelik Güvenlik Algısı

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik olarak gerçekleştirilen terörist saldırılar uluslararası sistemde çok önemli bir kırılma anına işaret etmektedir. Bu tarihten itibaren ABD'nin güvenlik gündemini belirleyen en önemli konu uluslararası terörizm olmuştur. 11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin temel güvenlik yaklaşımı “teröre karşı küresel savaş” mottosu altında şekillenmiştir. ABD Başkanı George W. Bush, Amerikan Kongresi'nde yaptığı konuşmasında bütün ülkelere tercih yapma çağrısında bulunmuş ve “ya bizimlesiniz ya da teröristlerle” demiştir.¹

11 Eylül sonrası dönemde Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri etkileyen başlıca gelişmeler kısaca şu şekilde özetlenebilir. İlk olarak, 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD'nin teröre karşı başlattığı savaşla bağlantılı olarak, Türkiye'nin Müslüman ve aynı zamanda laik ve demokratik bir ülke olarak, Batı ile İslam dünyası arasında bir köprü vazifesi görebilecek olması, AB tarafından Türkiye'ye dönük güvenlik algısında pozitif bir karşılık bulmuştur. İkinci olarak, 2002'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin AB'ye tam üyeliği hedefleyen bir politika izlemesi, Türkiye'de AB'ye üyeliği önceleyen bir havanın oluşmasını sağlamıştır. Bu dönemde Türkiye ile AB'yi birbirine yakınlaştıran bir başka önemli gelişme de Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası ile ilgilidir. AB'nin 2003 itibariyle oluşturmayı planladığı ve insani müdahale ve kriz yönetimi gibi alanlarda faaliyet gösterecek Acil Müdahale Gücünün askeri operasyonlar gerçekleştirebilmesi için NATO'nun imkân ve kabiliyetlerinden otomatikman yararlanması konusu gündeme gelmiştir. NATO üyesi olan ancak AB üyesi olmayan Türkiye'den ilk etapta bu konuda veto gelmiş fakat daha sonrasında Türkiye'nin taleplerinin kabul edilmesi ile birlikte AB ve Türkiye arasındaki bu kriz uzlaşa ile çözümlenmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrası dönemde, Türkiye'nin sahip olduğu askeri imkân ve kabiliyetler ile AB'nin güvenliğine ve savunmasına yapacağı katkılarla ilgili olarak AB çevrelerinde olumlu bir algı ortaya çıkmıştır. Son olarak, ABD'nin teröre karşı savaşında kullandığı araçlar ve askeri çözümlere öncelik veren yaklaşımı nedeniyle Transatlantik ittifakı içinde çatırdamalar meydana gelmiştir. Türkiye'nin, ABD'nin Irak'ın işgali konusunda takındığı pozisyon AB'nin iki önemli gücü Almanya ve Fransa ile aynı görüşü paylaşmak şeklinde olmuştur. Bütün bu gelişmeler

¹ “Bütün ülkeler tercihini yapsın”, Milliyet, 22 Eylül 2001, <https://www.milliyet.com.tr/gundem/butun-ulkeler-tercihini-yapsin-5275528>, (Erişim Tarihi: 05.11.2020).

üzerine, Avrupa Komisyonu'nun 2004 raporundaki tavsiyesi üzerine Türkiye ile AB arasındaki tam üyelik müzakereleri Ekim 2005'te başlamıştır. Şimdi Türkiye ve AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri ve özellikle de AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısını şekillendiren ve burada sayılan dört önemli husus daha ayrıntılı olarak alt başlıklarda ele alınacaktır. Son olarak da, 2010'dan itibaren Türkiye'nin yakın bölgelerinde yaşanan önemli gelişmelerin Türkiye-AB ilişkilerine etkileri güvenlik boyutu üzerinden kısaca değerlendirilecektir.

11 Eylül Saldırıları ve Uluslararası Terörizme Karşı Savaş

11 Eylül 2001 tarihi uluslararası ilişkiler bakımından bir dönüm noktasına işaret etmektedir. 11 Eylül sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde belirleyici unsur uluslararası/küresel terörizmin başat tehdit haline gelmesidir (Oğuzlu, 2007b: 53.) Bu tarihten itibaren ABD başta olmak üzere Batı dünyasının güvenlik gündemini belirleyen en önemli konu uluslararası terörizm olmuştur. Bu olayın etkileri günümüzde halen devam etmektedir.

11 Eylül saldırıları, Türkiye'nin Soğuk Savaşın bitimiyle göreceli olarak azalan jeo-stratejik önemine yeni bir boyut eklemiştir (Öniş, 2003b: 1). Öniş'e (2003b: 5) göre, Batılı güçler perspektifinden bakıldığında, 11 Eylül İslam dünyası ile diyalogu ve karşılıklı anlayışı artırma ihtiyacını açıkça ortaya koymuştur. Böyle bir diyalog sadece ABD için değil aynı zamanda önemli miktarda Müslüman nüfus barındıran ve coğrafi olarak da İslam dünyasına daha yakın olan AB ülkeleri için de büyük önem taşımaktadır. 11 Eylül sonrası dönemde, Batı dünyasında oluşan algı, laik, demokratik ve Batı ile güçlü ilişkilere sahip bir ülke olarak Türkiye'nin, Orta Doğu ve Orta Asya ülkeleri için ideal bir model ülke olabilme potansiyeline sahip olduğu şeklinde idi. Sonuç olarak, Türkiye'nin İslam dünyası ile Batı arasında bir köprü vazifesi görebilmesi meselesine AB daha olumlu bakmaya başlamıştır. Bu bağlamda denilebilir ki, 11 Eylül sonrası dönemde, AB üyesi ülkelerin medeniyetler arası diyalog bağlamında Türkiye'nin oynayabileceği potansiyel role ilişkin algıları olumlu yönde ve Türkiye lehine değişmiştir.

11 Eylül sonrası dönemde uluslararası toplumun farkına vardığı en önemli hususlardan birisi, küresel düzeyde barış, güvenlik ve istikrarın tesis edilebilmesi için Batı ve İslam dünyası arasında karşılıklı anlayış ve diyalogun sağlanmasının gerekli olduğudur. Bu aşamada Türkiye'nin olası AB üyeliği de farklı bir anlam kazanmıştır. 11 Eylül sonrası dönemde AB ülkelerinde ve kamuoylarında, Türkiye'ye yönelik algıda değişiklikler olmuştur. Türkiye'nin AB'ye

katılımının, AB'nin sadece Hristiyan uluslardan meydana gelmiş bir medeniyet projesi olduğu yönünde yapılan eleştirilere karşı ciddi bir cevap olanağı yaratabileceği düşünölmüştür. Burada unutulmaması gereken bir nokta da, Avrupa'nın da kendi içinde çok önemli oranda Müslöman nüfus barındırmakta olduğudur. Müslöman ağırlıklı nüfusa sahip Türkiye'nin aynı zamanda laik, demokratik ve serbest piyasa ekonomisine sahip bir öлке olması, hem AB açısından hem de özellikle Orta Doğu'da yer alan diğer İslam ölkeleri bakımından avantajlar yaratacak bir husus olarak değerlendirilmiştir (Öniş, 2004: 19-21). Öniş'in (2004: 27-28) ifadesiyle, költürler arası diyalog ve işbirliğinin küresel barışın ve güvenliğin ön koşulu olarak değerlendirildiği bugünün dünyasında, kendi içinde demokratikleşme süreçlerini tamamlamış bir Türkiye'nin, AB üyesi olarak İslam ölkeleri için dönüştürücü bir rol model öлке olması kuvvetle muhtemeldir.

Oğuzlu (2003: 295), 11 Eylül sonrası dönemde Türkiye'nin AB üyeliği şansının güvenlik perspektifinden bakıldığında önemli oranda arttığını belirtmektedir. Bu ortamı yaratan çeşitli faktörler mevcuttur. İlk olarak, 11 Eylül sonrası dönem, Batının küresel terörizme karşı mücadele vermeye başladığı bir dönem olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, AB eğer güvenlik çıkarlarının korunmasını istiyorsa ve kendi güvenlik modelinin diğer ölkelere ve bölgelere de yayılmasını istiyorsa ki, özellikle de terörizmle mücadelede kullanılacak araçlar bakımından, Türkiye'nin AB'ye dâhil olmasının son derece önem taşıyan bir konu olduğu ifade edilebilir. AB'nin uluslararası terörizm ile mücadelesine, Birliğe tam üye olmuş ve tüm kurumsal mekanizmalar içerisinde yer alan bir Türkiye, yıllardır bölücü teröre karşı yürüttüğu mücadelelerden edindiği tecrübeler ve bu alanda sahip olduğu askeri imkân ve kabiliyetler aracılığı ile güçlü bir katkı sunabilir. Türkiye'nin AB'ye katılımı, bugün itibariyle terörizme karşı savaşın gelişmiş Hristiyan Batı ile az gelişmiş Müslöman Güney arasındaki ayrıma dayanan medeniyeler çatışması tezi üzerinden yürütöldüğüne dair argümanlara karşı da bir set çekebilecektir. Müslöman bir ölkenin AB'ye katılımı, AB'nin sadece Hristiyan gelişmiş Batılı devletlerden oluşan bir kulüp olduğu tezlerini de çürötmeye yardımcı olabilecektir.

Baç'm (2004: 36) ifadesiyle, 11 Eylül sonrası dönemde, Türkiye'nin AB'ye katılımı yeni güvenlik risk ve tehditleriyle mücadelede sert ve yumuşak güç unsurları bakımlarından AB'ye önemli kazanımlar sağlayacaktır. Türkiye, NATO ittifakının etkin bir üyesi olarak ve 1923'de Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana geliştirdiği demokratik ve laik devlet sistemiyle, Batı ve İslam dünyası

arasında bir köprü rolü oynama kapasitesine sahip bir ülke olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin bu potansiyel rolüne AB tarafından özellikle 11 Eylül sonrası dönemde çok değer atfedilmiştir.

AB için Orta Doğu coğrafyasının içerisinde bulunduğu istikrarsızlık çözülmesi gereken kilit bir güvenlik sorunudur. Orta Doğu hem devlet içi hem de devletler arası çatışmaların yoğunlukla gözlemlendiği bir coğrafyadır. AB'nin bölgedeki gelişmelerden ciddi anlamda tehdit algılamaları mevcuttur ve bu anlamda Orta Doğu bölgesi görmezden gelinemez. Bu çerçevede, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve tarihsel mirası, Orta Doğu'da kilit bir rol oynamasına imkân tanıyabilecek niteliktedir ve bu nedenle de bölgeye dönük stratejiler ve planlamalarda Türkiye göz ardı edilemez bir öneme sahiptir (Rada and Rada, 2008: 20).

Oğuzlu'ya (2007a: 91) göre, 11 Eylül sonrası dönemde AB tarafından, Türkiye'nin AB'nin üzerine inşa edildiği ilkeleri ve normları Orta Doğu'ya transfer ederek uzun vadede bölgede barış ve istikrarın sağlanmasına yardımcı olabileceği yönünde pozitif bir algı oluşmuştur. Örneğin, Irak'ın geleceği, İran'ın nükleer enerji siyaseti, Filistin-İsrail uyuşmazlığı ve Orta Doğu'nun genel anlamda dönüşümü gibi alanlarda Türkiye ve AB benzer görüşlere sahiptir. 11 Eylül sonrası dönemde Türkiye'nin Orta Doğu coğrafyasında diğer ülkeler için bir rol model ülke olması, uzun vadede Orta Doğu'nun barışçıl dönüşümü bakımından Avrupalı devletler tarafından çok önemli bir değer olarak görülmeye başlanmıştır (Özel v.d., 2017: 18).

Pinto'nun (2010: 105) belirttiği üzere Türkiye, komşuları ile sahip olduğu yakın tarihsel ve kültürel bağlar nedeniyle, Batı ve özellikle Orta Doğu arasında faydalı bir tercüman olabilir. Türkiye, Müslüman ve aynı zamanda demokratik ve uzun yıllardır Batı ile geliştirdiği çok yönlü ilişkiler nedeniyle Orta Doğu'da bölgesel istikrar ve kalkınmayı geliştirebilecek çabaları gösterme potansiyeline sahip bir ülkedir. Türkiye'nin üyeliğini savunan çevreler, Türkiye'nin bu yapıcı rolünün hem AB hem de uluslararası toplum tarafından teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerektiğini söylemektedirler.

Müslüman ve aynı zamanda laik ve demokratik bir ülke olması, Türkiye'yi dini aşırıcılık hareketlerinin bir antitezi olarak görme eğilimlerini güçlendirmektedir. Türkiye, Müslüman bir ülkenin, Orta Doğu'daki diğer devletlerin tersine, işleyen bir demokrasiye, açık ve şeffaf bir topluma, liberal serbest piyasa ekonomisine, batılı değerlere, farklılıklara karşı hoşgörü ve anlayışın var olduğu bir sisteme sahip olabileceğini göstermektedir. Son tahlilde, Türkiye'nin özellikle 11 Eylül sonrası dönemde, Batı-İslam karşıtlığı ya da medeniyetler çatışması (*clash of civilizations*) tezinin

dillendirildiği bir ortamda, kendi içinde Müslüman nüfus barındıran Avrupa'nın güvenlik ve istikrarına önemli katkılarda bulunabileceği genellikle kabul görmektedir (Müftüler-Baç, 2004: 37).

AB Komisyonu yetkililerinin Türkiye ile ilgili güvenlik bağlamında yaptıkları açıklamalara bakıldığında, medeniyetler çatışması tezine karşı, Türkiye'nin kültürler arası diyalog, ılımlı İslam ile evrensel demokratik değerler arasında bir köprü vazifesi ve işbirliği aracılığıyla oynayabileceği yapıcı rol gibi hususların ön plana çıktığı görülmektedir (Aydın-Düzgit, 2013: 530). Buna ek olarak, AB Komisyonu tarafından Ekim 2004'de yayınlanan 'Türkiye'nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanacak Hususlar' başlıklı raporda Türkiye, "işler bir demokrasiye sahip laik bir Müslüman ülke olarak, bölgede istikrar için bir unsurdur" denilmiştir ('Issues Arising From Turkey's Membership Perspective, Commission of the European Communities, Brussels', 2004: 4-5). Yine aynı raporda Türkiye'nin "nüfusunun çoğunluğu Müslüman olup hürriyet, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı, hukukun üstünlüğu gibi temel ilkelere bağlı bir ülke olarak önemli bir model olabileceği" ifadesi yer almaktadır. Bu hususun, 11 Eylül sonrasında ortaya çıkan tartışmalar ve algılamalar ışığında daha da farklı ve özel bir önem taşıdığı da vurgulanmıştır ('Issues Arising From Turkey's Membership Perspective, Commission of the European Communities, Brussels', 2004: 7).

Özetle, 11 Eylül saldırıları uluslararası politikanın dinamiklerini derinden sarsmıştır. AB çevrelerinde, 11 Eylül ve Irak işgali sonrası dönemde Türkiye'nin pivot bir ülke olduğu yönünde artan bir farkındalığın olduğu görülmektedir. Mevcut uluslararası ortamda Türkiye'nin stratejik önemi artmıştır. Türkiye, AB için de son derece önem arz eden kritik coğrafî bölgelerin kesişme noktasında yer almaktadır. Bu bağlamda bölgesel ve küresel sorunlarla mücadelede Türkiye ile yürütülecek etkin bir işbirliği elzem görünmektedir (Pinto, 2010: 90). Bu durum da 1990'lı yılların aksine, 11 Eylül'ün hemen sonrasında Türkiye'nin AB tarafından güvenlik ve istikrar sağlayabilecek bir aktör olarak algılanmaya başlanmasına neden olmuştur.

Türk Dış Politikasında Yaşanan Değişim ve Dönüşüm

2002'de Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmesinden sonra, AB Helsinki Zirvesi'nde tam üyeliğe aday ülke statüsünün verilmesinin de pozitif etkisiyle, Türkiye'de içte demokratikleşme ve ekonomik dönüşümü hedefleyen reform paketleri hayata geçirilmeye başlanırken, dışta da özellikle komşu ülkelerle sorunların çözümüne

yönelik dostane ve barışçıl ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen girişimler yapılmıştır. Yine BM tarafından hazırlanan Annan Planı'na destek verilerek Kıbrıs meselesinin barışçıl çözümüne yönelik bir irade sergilenmiştir ki bu politika değişikliği Kıbrıs konusunda Türkiye'nin geleneksel devlet politikasından ciddi anlamda bir dönüşü simgelemektedir. Yine bu dönemlerde ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde, Türk-Amerikan ilişkilerinin bozulması, Türkiye'yi özellikle Orta Doğu konusundaki siyaseti bakımından AB'nin iki başat gücü Almanya ve Fransa'nın pozisyonlarına yaklaştırmıştır. Bahsedilen bu süreçler, AB'nin Türkiye'ye dönük algısında, Türkiye'nin güvenlik yükümlülükleri çıkartan bir ülke olmaktan çok güvenlik alanında artı değer üreten bir ülke olarak değerlendirilmesine katkı sağlamıştır (Öniş, 2004: 15-16).

Kopenhag Kriterlerini yerine getirme hedefiyle hayata geçirilen siyasi ve ekonomik temelli reform paketleri ve her alanda Avrupalılaştırmanın etkisini göstermesi, dış ve güvenlik politikaları alanında da birtakım değişikliklerin ortaya çıkışının önünü açmıştır. Türkiye'nin 2002 sonrasında çok yönlü bir dış politika geliştirmeye gayret ettiği, yine tüm komşuları ile barışçıl ve iyi ilişkiler geliştirme hedefine odaklanan bir dış politika izlemeye başladığı görülmektedir. Sert askeri gücün yerine ekonomik ve sosyal birtakım araçları ön plana alarak bölgesinde yumuşak bir güç oluşturmaya çalışan Türkiye'nin bu yeni dış politikası, komşuları ile ilişkilerine de olumlu yönde yansımıştır. Türkiye, Orta Doğu'da çatışmalı ilişkilere sahip devletler arasında arabulucu rolü oynama inisiyatifinde bulunmuştur. Bunlardan öte dikkat çeken en önemli hususlardan bir tanesi de, dış politika yapım sürecinin bizzatı demokratikleşmesi olmuştur. Dış ve güvenlik politikalarının oluşum sürecine müdahil olabilen aktörler artık sadece dış işleri bürokrasisi ve ordu ile sınırlı kalmamaya başlamış ve özellikle sivil toplum, kamuoyu ve iş çevreleri de yeni aktörler olarak dış politika yapım sürecinin aktif katılımcıları olmuşlardır. Tüm bu süreçler, dış politikadaki önemli kırılma anlarını temsil etmiştir. Bu süreç literatürde 'Türk Dış Politikasının Avrupalılaştırılması' (*Europeanization of Turkish Foreign Policy*) başlığı altında konumlandırılmıştır. Türkiye'nin dış ve güvenlik politikalarındaki bu değişimler sadece tek bir faktör ile açıklanamaz. Ancak AB tam üyelik çıpası en önemli dışsal faktörlerden biri olmuştur. Dış ve güvenlik politikalarındaki bu değişimler AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algılamasında da pozitif yönde değişimleri beraberinde getirmiştir (Öniş, 2008: 2).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin Güvenliğine ve Savunmasına Potansiyel Katkısı

1990'lı yıllarda Balkanlarda yaşanan savaş ve çatışma ve 11 Eylül terör saldırıları sonrası uluslararası terörizm ile mücadele ihtiyacı, AB'nin kendi güvenliği için çok daha fazla sorumluluk almasını gerektirmiştir. Bazı Avrupa şehirlerinde düzenlenen terör saldırıları, terörizmin artık AB için de önemli bir güvenlik sorunu olduğunu göstermiştir. Böyle bir güvenlik ortamında sahip olduğu askeri imkân ve yetenekler ile sivil ve yumuşak güç unsurları aracılığıyla Türkiye'nin, AB ile etkin bir işbirliği çerçevesinde, hem Avrupa'nın güvenliğine hem de bölgesel ve uluslararası güvenliğe önemli katkılar sunacağı düşünölmüştür (Müftöler-Baç, 2006a: 27-28). 11 Eylül saldırıları AB içerisinde Türkiye'ye karşı, özellikle de Türkiye'nin askeri imkân ve yetenekleri dikkate alındığında, güvenlik bakımından olumlu bir algı gelişmesine neden olmuştur.

Desai'nin (2005: 382) belirttiği üzere, ulusal ve bölgesel güvenliğe ek olarak, AB çok taraflılık ve uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde küresel meselelerde daha fazla sorumluluk üstlenme ve uluslararası politikada daha etkin bir aktör olma eğilimindedir. Kendi çıkarları tehdit altında olduğu durumlarda veya bölgesel ve uluslararası krizlere daha etkin ve hızlı bir biçimde cevap verebilmek adına gerektiğinde askeri güç kullanabilme kapasitesine sahip olmak istemektedir. İşte tam bu noktada AB üyesi bir Türkiye, AB'nin olası askeri operasyonlarına ciddi anlamda sağlayacağı katkılarla, AB'nin barışı tesis etme, koruma ve geliştirme amaçlı girişimlerinin başarıya ulaşma ihtimalini ciddi anlamda artıracaktır. Türkiye'nin coğrafi konumu, NATO altyapısı ile uyumlu askeri imkân ve yetenekleri ve lojistik imkânları, Avrupa dışında AB tarafından yürütölecek askeri operasyonlara ciddi anlamda katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin komşu coğrafyalarındaki çatışma ve istikrarsızlık kaynakları aynı zamanda AB'yi de yakından ilgilendirmektedir. Bu bölgelerde yoğunlukla var olan terörizm, başarısız ve kırılğan devletler, devlet içi savaş, uyuşturucu, silah ve insan kaçakçılığı ve kitle imha silahlarının yayılması gibi güvenlik sorunları hem AB'nin hem de Türkiye'nin ortak tehdit algılamalarını oluşturmaktadır. Bu tehditlerle etkin bir mücadele için yürütölmeleri zorunlu işbirlikleri, AB bakımından değerlendirildiğinde mutlaka Türkiye'yi de içermek durumundadır. Bu güvenlik risk ve meydan okumalarına karşı AB ile Türkiye arasında birbiriyle uyumlu ve tamamlayıcı stratejiler belirlenip uygulamaya konulabilirse, bu işbirliğinden hem Türkiye hem AB hem de daha geniş anlamda Avrupa kıtası ve komşu coğrafyalar fayda sağlayabileceklerdir. Türkiye'nin sivil, insani ve

askeri kaynakları AB'nin imkanlarına etkin bir şekilde entegre edilebilirse, AB'nin yumuşak ve yumuşak olmayan güç unsurları yakın coğrafyalarda barış ve istikrarın sağlanmasına daha etkin bir şekilde katkıda bulunabilir (Pinto, 2010: 97).

AB, sınır aşan suçlar, kitle imha silahlarının yayılması ve uluslararası terörizm gibi güvenlik sorunlarını önde gelen küresel nitelikli risk ve meydan okumalar olarak görmektedir (A Secure Europe in a better World. European Security Strategy, 2003). Türkiye de AB'nin bu tehdit algılamalarını paylaşmaktadır. Günümüzde küresel güvenlik tehditlerinin tek bir devlet ya da bir uluslararası örgüt tarafından çözüme kavuşturulamayacağı gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bu tarz güvenlik sorunlarıyla etkin bir şekilde mücadele edebilmek için uluslararası alanda yürütülecek etkin ve koordineli bir işbirliği zorunludur. Türkiye'nin coğrafi konumu itibarıyla AB ile etkin bir işbirliği yürütmesi, hem Türkiye'nin hem de AB ülkelerinin bu tehditlerden uzak kalmasına yardımcı olabilecektir. Desai'nin (2005: 379) ifadesiyle, uluslararası terörizm kısa vadede sadece askeri yöntemlerle çözülebilecek bir sorun değildir ve bu bağlamda Türkiye'nin AB üyeliği iki açıdan etki yaratabilir: "birincisi stratejik açıdan Hristiyan Avrupa'nın İslam'ın düşmanı olmadığını gösterebilir; ikincisi de, AB uluslararası terörizmle mücadelede Türkiye'nin gelişmiş askeri ve istihbari imkân ve yeteneklerinden istifade edebilir."

Türkiye, Avrupa-Atlantik bölgesinde daha istikrarlı ve işbirliğine dayalı savunma ve güvenlik ortamının sağlanması ve sürdürülmesine dönük tüm çabaların içerisinde yer almaktadır (Addressing the Turkish Dimension in Creating a Euro-Atlantic Security Community, Euro-Atlantic Security Initiative, 2012: 11). Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, özellikle BM ve diğer uluslararası kuruluşlar çatısı altında barışı koruma ve sürdürme operasyonlarına verdiği askeri ve sivil katkılar üzerinden kendisini güvenlik üreten bir ülke olarak kabul ettirme arayışı içerisinde olmuştur. Bu çerçevede, Türkiye, Somali, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Kosova ve Afganistan'da barışı tesis etme ve koruma çabalarına verdiği desteklerle bu anlamda güvenilir bir ortak olduğunu kanıtlamıştır (Özel vd., 2017: 12). Türkiye, NATO ittifakının etkin bir üyesi olarak yıllardır sahip olduğu ve sürekli geliştirdiği askeri imkân ve kabiliyetleri ile AB'nin yakın coğrafyasında sürdüreceği barışı ve istikrarı tesis edici askeri faaliyetlerine etkin ve anlamlı bir katkı sağlayabilecektir (Müftüler-Baç, 2006a: 25.)

Sağsen'e (2020: 104-105) göre, Türkiye askeri ve ekonomik kapasitesi ile kendi coğrafyasında bölgesel güvenliğe katkıda bulunan

önemli bir jeopolitik güçtür ve aynı zamanda AB'nin güvenliğine de ciddi katkılarda bulunma potansiyeline sahiptir. Kurt'un (2008: 72) ifade ettiği üzere, Türkiye'nin coğrafi konumu, NATO kapsamında geliştirdiği askeri alt yapısı, NATO bünyesinde uzun yıllardır Batılı ülkelerle askeri ve savunma alanlarına dair paylaşımları ve tecrübeleri, uluslararası barışı tesis ve koruma operasyonlarına verdiği destek ve son olarak uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ve sürdürülmesinde uluslararası örgütler bünyesinde gösterdiği işbirliği çabaları gibi unsurlar göz önüne alınırsa, Türkiye'nin bu açılardan Avrupa güvenliğine ciddi anlamda destek olabileceği ifade edilebilir.

Bu bağlamda AB üyesi bir Türkiye'nin yıllardır NATO ittifak sistemi içerisinde geliştirmiş olduğu askeri imkân ve kabiliyetler ile istihbarata dayalı yetenekleri bağlamında yürütülecek işbirliği, genel olarak Avrupa kıtasının, özel olarak da AB ülkelerinin güvenliklerine katkıda bulunma potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, 11 Eylül sonrası dönemde AB, Türkiye'ye dönük böyle olumlu bir güvenlik algısı geliştirmiştir.

2003 Irak'ın İşgali ve Transatlantik İttifakında Çatlak

11 Eylül sonrası dönemin belirleyici dinamiklerinden birisi de AB ve ABD arasında uluslararası güvenliğin nasıl sağlanacağına dair ortaya çıkan derin görüş ayrılıkları olmuştur (Oğuzlu, 2007b: 53). 11 Eylül sonrası dönemde ABD uluslararası terörizmle mücadelede askeri gücü ve proaktif stratejileri önceleyen bir yaklaşım benimserken, AB ise bunun tam tersi bir yaklaşım benimsemiştir. AB, ABD'nin teröre karşı mücadele stratejisinin faydadan daha çok zarar getireceği görüşünde olmuştur (Oğuzlu, 2007b: 55).

Öniş'in (2003b: 6-7) ifadesiyle, 11 Eylül sonrası dönemde uluslararası ilişkilerin belirleyici dinamiklerinden birisi, ABD'nin teröre karşı küresel savaş mottosuyla askeri güç odaklı politikalarına hız vermesi ve bu bağlamda ABD ile AB arasında özellikle terörle mücadelede izlenecek stratejiler bakımından ortaya çıkan görüş farklılıklarıdır. ABD tek taraflılık esasına dayalı askeri çözümleri önceleyen bir yaklaşım sergilerken ve bu yaklaşımının sahadaki yansımaları Irak ve Afganistan'da gözlemlenirken, AB çok taraflılık esasında, BM'ye aktif bir rol biçen, uluslararası hukuku ve diplomatik araçları ön plana alan bir yaklaşım içerisinde olmuştur. Özellikle terörle mücadele konusunda Transatlantik ittifakında ortaya çıkan bu ayrışma, Türkiye için de hangi tarafın yaklaşımını benimseyeceği hususunda ciddi bir test ortaya koymuştur. Bu çerçevede ABD'nin Irak'ı işgal kararı, Türk-Amerikan ilişkilerinde ciddi bir zayıflamaya neden olmuştur. Bu noktada, ABD askeri kuvvetlerinin Türk

topraklarını kullanarak Irak'ın kuzeyine geçişlerini öngören 1 Mart Tezkeresi, TBMM'de yapılan oylama neticesinde reddedilmiştir. Türk-Amerikan ilişkilerini sorunlu bir hale getiren Irak konusundaki gelişmeler diğer yandan Türkiye'yi AB'ye yakınlaştırmıştır.

ABD'nin Irak'ı işgali öncesinde, Türkiye ve AB, bu işgalin gereksiz olduğu, meşru olmadığı, Irak'ın toprak bütünlüğünün bozulacağı, ABD'nin tek taraflı bu politikasının Irak'ı ve Orta Doğu'yu daha da istikrarsızlığa götürebileceği konularında hem fikir olmuşlardı (Oğuzlu, 2005-2006: 95). Türkiye ve AB, Orta Doğu'da İran meselesi ve İran'ın nükleer enerji üretimine dair politikaları ile ilgili olarak ABD'nin önerdiği çözüm önerilerine karşı duruşta da hem fikir olmuşlardır. Bu bağlamda, İran ile yürütülecek yapıcı bir diyalog ve müzakere kanallarının açık tutulması en ideal yöntem olarak değerlendirilmiştir. Aynı şekilde Orta Doğu coğrafyasının uzun vadede demokratikleşmesi meselesiyle ilgili olarak da AB ve Türkiye, dış müdahaleler ile sert güç kaynaklarının kullanımından kaçınılması, ani rejim değişikliklerine dönük strateji izlenmemesi ve bölgede uzun vadeli ekonomik kalkınma ve siyasi liberalleşme politikaları izlenmesi gerektiği hususlarında aynı fikirde olmuşlardır (Oğuzlu, 2006-2007: 97).

11 Eylül sonrası dönemde ABD'nin teröre karşı başlattığı savaş çerçevesinde Afganistan ve Irak'ı işgal etmesi, tek yanlı politikalar izlemesi, uluslararası hukuku ve uluslararası örgütleri devre dışı bırakması gibi seçenekler üzerinden ilerlediği görülmüştür. AB üyelerinin bir kısmı örneğin, İngiltere, İspanya, bazı İskandinav ülkeleri ve 2004 genişlemesi ile Birliğe yeni katılan bazı devletler ABD'yi bu siyasetinde desteklemişlerdir. Almanya ve Fransa'nın başını çektiği bir grup ülke ise ABD'nin bu tek taraflı ve askeri müdahaleleri önceleyen politikalarına karşı eleştirel bir tutum takınmışlardır. Öniş'e (2004: 19-21) göre, NATO içerisinde ABD ile yakın müttefiklik ve güvenlik ilişkilerine sahip Türkiye'nin bu noktadaki seçimi ise ilginç olmuştur. Türkiye, özellikle Orta Doğu'nun geleceğinin şekillenmesine dair süreçlerde Almanya ve Fransa'nın görüşlerine yakın durmuş ve bu aşamada ABD ile ilişkiler önemli bir kırılma yaşamıştır.

Sonuç olarak, 11 Eylül sonrası dönemde, özellikle AB-ABD ilişkilerinin de bozulmaya başlaması dikkate alındığında, Türkiye'nin AB'nin gözündeki öneminin arttığı ifade edilebilir. Türkiye-ABD ilişkilerinin sorunlu bir döneme girmesi, Türkiye'yi AB'ye jeopolitik anlamda daha da yaklaştırmıştır (Oğuzlu, 2004: 109).

2010 Sonrası Gelişmelerinin Türkiye-Avrupa Birliği Güvenlik İlişkilerine Etkisi

2010'dan itibaren Türkiye'nin yakın coğrafyasında yaşanan üç önemli gelişmenin Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutu üzerinden değerlendirilmesi, AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısındaki eğilimleri anlamak bakımından faydalı olacaktır. Bu gelişmelerden ilk ikisi birbiri ile yakından bağlantılıdır. İlk gelişme, Arap Baharı süreciyle birlikte Suriye'de başlayan iç savaş koşullarına bağlı olarak Suriye'den Türkiye'ye yönelik gerçekleşen yoğun göç akınıdır. Göç meselesi hem Türkiye'yi hem de AB'yi ilgilendiren ve önemli güvenlik boyutları olan bir meseledir. Bu konu ile bağlantılı ikinci bir konu da, yine iç savaş ve kargaşa ortamında Suriye'nin kuzeyinde belirli bölgeleri kontrol altına alan terör gruplarının, Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelttiği tehdit ve bu tehdit karşısında Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyine yönelik gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlardır.

Arap Baharı süreciyle birlikte, Türkiye Suriye üzerinden ulusal güvenliğine, sınır ve toprak bütünlüğüne karşı algıladığı güvenlik tehditleri nedeniyle, geleneksel askeri yöntemlerle güney sınırlarında oluşturulmak istenen terör koridoruna sert güce dayalı güvenlikçi bir politikayla yanıt vermek durumunda kalmıştır. (*Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Operasyonları*) Türkiye'nin bu noktada temel amacı, "kendisine yönelik terör tehdidini azaltmak; terör tehdidini kaynağında kurutmak; Suriye ile olan sınırlarını güvence altına almak; Suriye'nin toprak bütünlüğü içerisinde bölgedeki terör unsurlarını temizlemek; bölgede güvenliği tesis etmek; ve Suriye'nin kuzeyinde güvenli bir bölge kurulmasının sağlanarak mültecilerin bu bölgeye yerleştirilmelerini sağlamak" olmuştur.² Buna karşın AB ise Türkiye'yi askeri gücü ve yöntemleri önceleyen geleneksel güvenlikçi yaklaşımlar sergilemesi nedeniyle eleştirmektedir. Bu durumun da AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısında negatif bir etki yarattığı söylenebilir.

Arap Baharı süreci ve ardından Suriye'de patlak veren ve gittikçe büyüyen iç savaş ortamı sonucunda Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen yoğun göç hareketleri, Türkiye ve AB arasında sorun yaratmıştır. Mülteci krizi olarak da adlandırılan bu süreçte, Türkiye'ye gelen Suriyelilerin asıl varış noktalarının AB üyesi ülkeler olması, Türkiye ve AB için önemli güvenlik yansımaları da bulunan bir sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Turhan'ın (2017: 648)

² "Barış Pınarı Harekatı: 5 soruda Fırat'ın doğusunda başlayan operasyon", BBC News Türkçe, 7 Ekim 2019, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49961559>, (Erişim Tarihi: 30.10.2020).

deyimiyle ilk olarak “Orta Doğu ve yakın bölge krizi olarak başlayan bu mülteci krizi, Avrupa’ya olan etkileri bakımından bir Avrupa krizi halini almıştır”. Mülteci akını, AB için yeni ve acil ele alınması gereken bir güvenlik tehdidi doğurmuştur (Samur, 2018: 190). AB üyesi ülkelerin çoğunluğu, ülkelere gelen veya gelecek olan göçmenleri ekonomik, kültürel ve güvenlik gerekçeleriyle ciddi bir tehdit olarak algılamaktadır (Samur, 2018: 191). Suriye’den kaynaklanan yoğun göç hareketi karşısında AB, daha çok sınır güvenliğini ön plana almış olarak davranmaktadır. Suriye’nin kuzeyinde güvenli bir bölgenin kurulmasıyla hem yeni göç dalgalarının önüne geçilmiş olacaktır ki bu durum hem AB hem de Türkiye açısından önem taşımaktadır, hem de Türkiye’deki Suriyelilerin bu güvenli bölge üzerinden kendi ülkelerine dönüşleri sağlanacaktır.³ AB ülkelere yönelik düzensiz göç akınının önlenmesi ve sürecin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi açısından Türkiye ile AB arasında etkin bir işbirliğinin sağlanması önemlidir. Bu durumda iki taraf arasında karşılıklı güvensizliğe dayalı algılamaların önüne geçilebilir.

Son yıllarda Doğu Akdeniz’de yaşanan gelişmelerin de Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutu üzerinde önemli etkileri olmaktadır. Doğu Akdeniz’deki potansiyel petrol ve gaz kaynakları, bölgeyi küresel ve bölgesel güçler ile uluslararası enerji şirketlerinin bir mücadele alanı haline getirmiştir. Bu noktada AB, Yunanistan ve GKRY’nin tezlerini ve girişimlerini destekleyen ve Türkiye’nin girişimlerini ise bölge açısından bir tehdit olarak gören bir yaklaşım içerisinde.⁴ Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynakları arama faaliyetleri AB tarafından eleştirilmektedir. AB’nin Doğu Akdeniz ile ilgili olarak Türkiye’ye yönelik temel eleştirisi, Türkiye’nin burada tek taraflı davranarak bölgesel güvenliği tehlikeye düşürmesidir.⁵ Oysaki Doğu Akdeniz’deki potansiyel enerji kaynaklarının keşfi Türkiye’nin enerji güvenliği bakımından son derece önem taşımaktadır. Enerjide çok büyük oranda dışa bağımlı olan Türkiye için bu durum, enerjinin artık bir dış politika aracı olarak kullanıldığı günümüz koşullarında ulusal güvenlik bakımından da bir

³ İrfan Kaya Ülger, “Türkiye-AB ilişkilerinde temel anlaşmazlık konuları”, Anadolu Ajansı Analiz, 10.03.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ab-iliskilerinde-temel-anlasmazlik-konulari-/1760573#1>, (Erişim Tarihi: 19.10.2020).

⁴ İlhan Sağsen, “Yeni bir kriz ve mücadele alanı: Doğu Akdeniz”, Anadolu Ajansı Analiz, 22.05.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz/1484415>, (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

⁵ “AB’den Türkiye’ye Doğu Akdeniz uyarısı”, DW Türkçe, 30.10.2020, <https://www.dw.com/tr/abden-t%C3%BCrkiye-ye-do%C4%9Fu-akdeniz-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-55442625>, (Erişim Tarihi: 03.11.2020).

sorun oluşturmaktadır. Türkiye bu bağlamda, uluslararası hukuktan kaynaklanan hakları çerçevesinde Akdeniz ve Karadeniz'de enerji arama faaliyetlerini milli enerji politikasının bir bileşeni olarak kararlılıkla sürdürmektedir.⁶

Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyine yönelik gerçekteşirdiği sınır ötesi operasyonlar, Arap Baharı süreciyle birlikte Suriye'den kaynaklı göç hareketi nedeniyle ortaya çıkan mülteci krizi ve son olarak da Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynakları arama-tarama faaliyetleri nedeniyle, AB'nin Türkiye'ye yönelik olumsuz bir güvenlik algısı içerisine girdiği ifade edilebilir. Her iki taraf arasında güvenlik odaklı ilişkileri olumsuz yönde etkileyen gelişmeler ortaya çıkmasına rağmen, hem güncel sorunlarla ilgili olarak hem de diğer ortak güvenlik tehditlerine karşı AB ve Türkiye arasında yürütülecek etkin bir işbirliğinin, her iki taraf arasında karşılıklı güven tesis edilmesine yardımcı olacağı söylenebilir. Özel v.d (2017: 11) belirttikleri üzere, Arap Baharı sonrası genel olarak Orta Doğu'nun özelde de Suriye'nin içerisinde bulunduğu istikrarsız durum ve temel olarak bundan kaynaklanan göç ve mülteci akınları ile baç etmede, yine uluslararası terörizm ile mücadelede Türkiye ve AB arasında yürütülecek etkin bir işbirliği zorunlu hale gelmiş gözükmektedir. AB'nin ve Türkiye'nin yakın coğrafyalarındaki mevcut istikrarsızlıkların daha da kötüleşmesi, bu alanlardaki tehditlerle mücadelede sert askeri gücü daha önemli hale getirebilecektir. Bu bağlamda da, Brexit sonrasında Birleşik Krallığın AB'den ayrılması ile AB'nin askeri imkân ve yeteneklerinde meydana gelecek boşluğu doldurma konusunda Türkiye iyi bir aday olarak gözükebilecektir.

Sonuç

AB'nin, üye ülkelerden bağımsız, Türkiye'ye dair ortak bir güvenlik algısının olduğunu söyleyebilmek çok mümkün değildir. Özellikle diş politika ve güvenlik konularında tek sesle konuşmayı henüz başaramayan AB'nin en önemli diş politika araçlarından birisi olan genişleme politikasına dair üye devletlerin Birlik adına ortak bir görüş paylaştıklarını söylemek zordur. Üye devletlerin bireysel olarak güvenlik alanında Türkiye'ye bakışları, Türkiye'ye dönük algıları önemli farklılıklar göstermektedir. Burada güvenlik algılamalarından kastedilen, Türkiye'nin AB üyesi olması halinde Birliğe getireceği faydalar ve maliyetler veya fırsatlar ve tehditlerdir. Her ne kadar Avrupa Komisyonu'nun Türkiye için hazırladığı yıllık ilerleme

⁶ İlhan Sağsen, "Yeni bir kriz ve mücadele alanı: Doğu Akdeniz", Anadolu Ajansı Analiz, 22.05.2019. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz/1484415>, (Erişim Tarihi: 01.11.2020).

raporları ve Birlik bünyesinde yayımlanan diğer raporlar, AB'nin Türkiye'ye dönük güvenlik algısını ortaya koysa da, üye ülkeler Türkiye'ye bakış açıları bakımından farklılıklar göstermektedir. Bu farklı bakış açılarının ve güvenlik algılamalarının temel nedeni, AB'nin ortak bir dış ve güvenlik politikasını tam olarak oluşturamamış olması şeklinde ifade edilebilir. Üye ülkelerin, Avrupa bütünleşmesine dair farklı güvenlik siyasetleri izlemeleri veya Türkiye'ye dair genel algılarındaki farklılıklar, güvenlik alanında da Türkiye'ye karşı farklı yaklaşımların sergilenmesine neden olmaktadır. Diğer önemli bir neden olarak da, Birliğin önde gelen ülkelerinin Avrupa bütünleşmesinin gelecekte alacağı şekle (*ulus-üstü derin bir bütünleşme mi yoksa hükümetler arası gevşek bir model mi*) dair farklı vizyonlarının ve tercihlerinin Türkiye'ye dönük güvenlik algılamalarını etkilemesi gösterilebilir.

Çalışmada genel olarak Türkiye-AB ilişkilerinin güvenlik boyutu üzerinden bir değerlendirmesinin yapılması amaçlanmıştır. Özel olarak ise AB'nin, Türkiye'ye yönelik güvenlik algısının üç farklı dönemde nasıl oluştuğu ve hangi dinamikler tarafından şekillendirildiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Makale, Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkileri etkileyen çok sayıda faktör ve değişken arasından uluslararası ilişkilerde sistemik değişikliklere yol açan üç önemli gelişmeye odaklanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel argümanı, Türkiye ve AB arasındaki güvenlik temelli ilişkilerin ve özellikle de AB'nin Türkiye'ye dönük güvenlik algısının şekillenmesinde öne çıkan üç önemli hususun, uluslararası sistem açısından da çok önemli kırılma anlarına tekabül eden Soğuk Savaş'ın başlaması, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırıları olarak görülebileceğini ileri sürmektedir. Bu üç önemli kırılma anı, kendilerinden sonra gelen dönemlerde sadece uluslararası politikayı biçimlendirmekle kalmamışlar aynı zamanda Türkiye ve AB arasındaki güvenlik odaklı ilişkilerin de belirleyici dinamiklerini oluşturmuşlardır.

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile Batı arasında kurulan bağ, yakın ilişki özellikle NATO aracılığıyla güvenlik boyutu üzerinden inşa edilmiştir. Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşın Batı bloku için güvenlik ve istikrar üreten/sağlayan ve Sovyet tehdidini ilk etapta karşılayan ileri bir karakol işlevi görmüştür. Bu dönemde Batı'nın ve Türkiye'nin ulusal güvenlik kültürleri ve genel güvenlik yaklaşımları arasındaki farklılıklar sorun edilmemiş ve görmezden gelinmiştir. Türkiye'nin Batılı, Avrupalı kimliği de sorgulanmamıştır. Buna karşın, Soğuk Savaş sonrası dönemde AB'nin entegrasyon sürecindeki temel öncelikleri

farklılaşmış ve yeni boyutlar kazanmıştır. Bu bağlamda demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve basın özgürlüğü gibi konu başlıkları ve insani boyutu ilgilendiren güvenlik sorunları önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin Avrupa güvenliği için oynadığı rol ve etkinin azaldığı algısına bağlı olarak, Avrupa'nın Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile güvenlik üzerinden kurduğu ilişkinin önemini göreceli olarak kaybettiği düşüncesi hâkim olmuş ve Türkiye'nin Avrupalılığı, Batılı kimliği AB tarafından sorgulanmaya başlamıştır. Bu dönemde asıl odak noktası, Türkiye'nin genel anlamda Avrupa güvenliği için sağlayacağı katkılara nazaran, Türkiye'nin güvenlik kültürünün ve güvenlik politikalarının AB ile ne kadar uyumlu olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin ulusal güvenlik kültürünün temel parametrelerinin AB'nin genel olarak güvenlik yaklaşımı ve politikaları ile uyuşması veya uyuşmaması konusu, Türkiye'nin Batı perspektifinden güvenlik üreten veya güvenlik tüketen bir ülke olarak değerlendirilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Tüm bu sorgulamaların ve AB'nin Türkiye'ye yönelik geliştirdiği olumsuz güvenlik algısının temel nedeni ise, Soğuk Savaş'ın bitimi ile birlikte başlayan yeni dönemde, uluslararası sistemin temel dinamiklerinin değişmesi ve yeni bir güvenlik ortamının ortaya çıkmasıdır. 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları hem orta ve uzun vadeli etkileri bakımından uluslararası sistem için hem de daha özelden Türkiye ile AB arasındaki güvenlik temelli ilişkiler ve AB'nin Türkiye'ye dönük güvenlik algısı bakımından çok önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bu terör saldırıları, uluslararası ilişkiler bakımından bir dönüm noktası teşkil etmiş ve 11 Eylül sonrası dönemde Türkiye'nin Batı ile İslam dünyası arasında köprü işlevi görebilecek bir model ülke olarak değerlendirilmesini sağlamış, bu durum da AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısında pozitif yönde bir etki doğurmuştur. Sonuç olarak, Soğuk Savaş döneminde ve 11 Eylül sonrası dönemde AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısı pozitif yönde seyrederken, 1990'lı yıllarda Türkiye ve AB'nin farklı güvenlik kavramsallaştırmalarına ve farklı tehdit algılamalarına sahip olmaları, AB'nin Türkiye'ye yönelik güvenlik algısını negatif yönde etkilemiştir.

2010'dan itibaren Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de yaşanan bazı gelişmeler nedeniyle Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi ve bir güven bunalımının yaşanması söz konusu olmasına rağmen, AB ve Türkiye'nin güncel tehdit algılamaları büyük ölçüde örtüşmektedir. Ortak güvenlik çıkarı bağlamında, AB ve Türkiye'yi işbirliği amaçlı bir araya getirebilecek önemli konu başlıkları şu şekilde sıralanabilir: Geniş Akdeniz havzasının güvenliği,

Orta Doğu coğrafyasındaki çatışma ve iç savaş kaynaklı bölgesel tehditler, uluslararası terörizm, ulus-ötesi organize suç şebekelerinin faaliyetleri, enerji güvenliği, Covid-19 örneğinde olduğu gibi salgın hastalıklar tehdidi, başarısız devletler, çevresel güvenlik sorunları, siber saldırılar, yasa dışı-düzensiz göç ve mülteci akınları, yoğun insan hakları ihlalleri ve kitle imha silahlarının yayılması riski. Bu alanlarda Türkiye ve AB arasında yürütülecek etkin bir işbirliği her iki tarafın da güvenlik ve istikrarına katkı sunacak mahiyettedir.

Kaynakça

- Aydın-Düzgüt, S. (2013). European security and the accession of Turkey: Identity and foreign policy in the European Commission. *Cooperation and Conflict*, 48(4), 522-541.
- Demir, S. (2012). Turkey's Contribution to the European Common Security and Defense Policy. *Turkish Public Administration Annual*, 38, 1-22.
- Desai, Seiju. (2005). Turkey in the European Union: A Security Perspective – Risk or Opportunity?. *Defence Studies*, 5 (3), 366-393.
- Erhan, Ç. ve Akçay, E. Y. (2017). AB, NATO ve Türkiye İlişkileri. Belgin Akçay ve Sinem Akgül Açıkmeşe (Ed.). *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri* (s. 237-251). Ankara: Seçkin.
- Forcieri, L. (2006). Introduction, Turkey and European Security. Giovanni Gasparini (Ed.), *Turkey and European Security* (s. 9-12). IAI-TESEV REPORT.
- Gasparini, G. (Ed.). (2006). Turkey and European Security. IAI-TESEV REPORT.
- Günoğur, H. (2007). *Avrupa Birliği*. Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi. Ankara.
- Karaosmanoğlu, A. (2009). Turkish Security Culture: Evolutionary or Carved in Stone. Peter M. E. Volten (Ed.), *Perceptions and Misperceptions in the EU and Turkey* (s. 27-46). Groningen, CESS.
- Kurt, Ü. (2008). A Glance to Turkey-EU Relations from the Security Perspective: Incorporation of Turkey into the EU is Necessary for European Security would Strengthen the Prospects of Turkey's Integration. *European Journal of Economic and Political Studies*, 1, 59-76.
- Müftüler-Baç, M. (2004). Turkey's Accession to the European Union: Institutional and Security Challenge. *Perceptions*, Autumn, 29-43.

- Müftüler-Baç, M. (2006a). Turkey's Accession to the EU: Its Potential Impact on Common and Defence Policy. Giovanni Gasparini (Ed), *Turkey and European Security* (s. 13-28). IAI-TESEV REPORT.
- Müftüler-Baç, M. (2006b). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Güvenlik Boyutundan Bir Bakış. *Tesev Yayınları*, Dış Politika Analiz Serisi 4.
- Oğuzlu, Tarık. (2003). An Analysis of Turkey's Prospective Membership in the European Union from a 'Security Perspective'. *Security Dialogue*, 34 (3), 285-299.
- Oğuzlu, T. (2004). The impact of 'democratization in the context of the EU accession process' on Turkish foreign policy. *Mediterranean Politics*, 9 (1), 94-113.
- Oğuzlu, T. (2005-2006). The Changing Turkish Approach Towards the European Union after 9/11. *International Journal*, 61 (1), 83-104.
- Oğuzlu, T. (2007a). Soft Power in Turkish foreign policy, *Australian Journal of International Affairs*, 61 (1), 81-97.
- Oğuzlu, Tarık. (2007b). The Future of Turkey's Westernization: A Security Perspective. *Insight Turkey*, 9 (3), 48-58.
- Öniş, Z. (2003a). Domestic Politics, International Norms and Challenges to the State: Turkey-EU Relations in the post-Helsinki Era. *Turkish Studies*, 4 (1), 9-34.
- Öniş, Z. (2003b). Turkey and The Middle East After September 11: The Importance of The EU Dimension. *Turkish Policy Quarterly*, 2 (5), 1-9.
- Öniş, Z. (2004). Turkish Modernisation and Challenges For The New Europe. *Perceptions*, Autumn, 5-28.
- Öniş, Z. (2008). Recent Foreign Policy Attitudes in Turkey: How to Reserve the Gradual Shift Away from Europeanization?. *Danish Institute for International Studies*.
- Özel, S., Marillas, P., Lindgaard, J. (2017). Evolution of the EU's and Turkey's Security Interests, Threat Perceptions and Discourse. *Future Online Paper*, No. 3.
- Pinto, M. (2010). Turkey's Accession to the European Union in terms of impact on the EU's security and defense policies – potential and drawbacks. *Rev. Bras. Polit. Int.* 53 (1), 89-110.
- Rada, C. and Rada, P. (2008). The Security Aspects of Turkey's European Integration. *Foreign Policy Review*, 5 (2), 18-36.
- Sağsen, İ. (2020). Avrupa Birliği'nin Güvenliğinde Türkiye'nin Rolü Üzerinden Asimetrik Karşılıklı Bağımlılık Kavramını Yeniden Okumak. Mehmet Şahin ve Mehmet Levent Yılmaz

- (Ed.). *Akdeniz’de Devlet ve Düzen* (s. 103-120). Polis Akademisi Yayınları.
- Sağsen, İ. (22.05.2019). “Yeni bir kriz ve mücadele alanı: Doğu Akdeniz”, Anadolu Ajansı Analiz. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/yeni-bir-kriz-ve-mucadele-alani-dogu-akdeniz/1484415>, (Erişim Tarihi: 01.11.2020).
- Samur, H. (2018). Avrupa Birliği’nde Güvenlik Meselesi ve Türkiye. İlhan Sağsen ve Mehmet Dalar (Ed.). *Avrupa Birliği’nin Uluslararası İlişkileri ve Türkiye* (s. 177-208). Orion. Ankara.
- Turhan, E. (2017). Mülteci Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkileri: AB’ye Üyelik Sürecinde Bir “Stratejik Ortaklığa” Doğru mu?. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (31), 647-663.
- Ülger, İ. K. (10.03.2020). “Türkiye-AB ilişkilerinde temel anlaşmazlık konuları”. Anadolu Ajansı Analiz. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/turkiye-ab-iliskilerinde-temel-anlasmazlik-konulari-/1760573#!>, (Erişim Tarihi: 19.10.2020).
- ‘Addressing the Turkish Dimension in Creating a Euro-Atlantic Security Community., *Euro-Atlantic Security Initiative*, February 2012.
- ‘Issues Arising From Turkey’s Membership Perspective, Commission of the European Communities, Brussels’, 6.10.2004. (Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlar) (Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Tarafından Yapılan Gayri Resmi Tercümedir).
- “AB’den Türkiye’ye Doğu Akdeniz uyarısı”. DW, 30.10.2020. <https://www.dw.com/tr/abden-t%C3%BCrkiyeye-do%C4%9Fu-akdeniz-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-55442625>, (Erişim Tarihi: 03.11.2020).
- “Barış Pınarı Harekatı: 5 soruda Fırat’ın doğusunda başlayan operasyon”. BBC News Türkçe. 7 Ekim 2019. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-49961559>, (Erişim Tarihi: 30.10.2020).
- “Bütün ülkeler tercihini yapsın”. Milliyet. 22 Eylül 2001. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/butun-ulkeler-tercihini-yapsin-5275528>, (Erişim Tarihi: 05.11.2020).
- “A Secure Europe in a better World. European Security Strategy”. Brussels, 2003.

